

ВИКОРИСТАННЯ В ОЗЕЛЕНЕННІ ВИДУ *THUJA PLICATA* D.DON. ТА ЇЇ ФОРМОВОГО РІЗНОМАНІТТЯ

І. Є. ІВАЩЕНКО, аспірант

Уманський національний університет садівництва

За вимогами сьогодення, особливо варті уваги рослини, введення яких в культуру збагачує біорізноманіття рослинного світу нашої держави й сприяє оздоровленню довкілля. До таких рослин поправу можна віднести вид тую складчасту або гігантську (*Thuja plicata* D.Don.) Вона є дуже цінним і перспективним інтродуцентом, який поки-що малопоширений на території України, але успішно випробуваний в колекціях ботанічних садів. Інформацію про цінні декоративні якості та використання в зеленому будівництві виду *Th. plicata* та її декоративних форм знаходимо в працях багатьох авторів [1-7].

Th. plicata інтродукована в Європу в 1853 році [4]. Високо цінується в озелененні, часто культивується в парках і великих садах. Також має велику кількість форм. Всі форми *Th. plicata* надзвичайно декоративні, завдяки чому використовуються при ландшафтному будівництві в Україні та сусідніх країнах (Кавказі, Середній Азії, Закарпатті, Росії). Як декоративне дерево, вона широко використовується в Середній і Північній Атлантиці США, в південній Австралії, Великобританії та Швейцарії. Дуже добре себе почуває в насадженнях Англії, Шотландії, Західній Германії, Нью-Йорку, Італії, Франції. У Нідерландах в основному використовується в озелененні присадибних ділянок, хоча поодинокі насадження в лісових культурах показали гарні результати в розвитку [7].

В Україні її вперше почали вирощувати в 1859 році в Нікітському ботанічному саду з насіння одержаного із Гамбурга. В 70-х роках XIX ст. *Th. plicata* з'явилася в дендрологічному парку «Тростянець» [4]. Нині *Th. plicata* широко представлена в культурі переважно на Поліссі та в Лісостепу України. Стан насаджень *Th. plicata* в цих умовах добрий, дерева досить добре витримують холодні зими та посушливі періоди влітку. Кількість насаджень значно зменшується та їх загальний стан погіршується з просуванням на південь, оскільки в цих умовах вони страждають від недостатньої кількості вологи та потребують поливу. В озелененні Правобережного Лісостепу України *Th. plicata* використовується менше ніж *Th. occidentalis*, хоча по декоративності є більш привабливою.

Th. plicata та її форми є дуже цінним матеріалом для озеленення. Висока газостійкість *Th. plicata* дозволяє використовувати її в озелененні міст і промислових об'єктів. В зеленому будівництві її застосовують в групових і поодиноких посадках, при створенні алеї, живих стін і огорож. Цінною її особливістю є те, що вона добре витримує стрижку і часто використовуються

для створення архітектурних форм та живих огорож. На широке використання *Th. plicata* для створення живоплотів вказує О. Л. Липа [5]. Він рекомендує посадку саджанців в рядах здійснювати через 2–4 м, за якої площа живлення однієї рослини становитиме 1,25 – 2,25 м². У віці 6 – 12 років, розміри посадкових ям наступні: для дерев – діаметр ям 0,7 – 0,8 м, глибина 0,6 м; для однорядного і дворядного живоплоту – траншеї шириною 0,7 м і глибиною 0,6 м; при посадці крупномірів готують ями залежно від розмірів їх кореневої системи. Для посадки в масиви та на постійні місця, використовують саджанці заввишки 0,7 – 1,0 м, а для поодиноких і групових посадок – 1,5 – 2,0 м. У віці 5 років туя гігантська досягає 0,7 м заввишки, 10 років – 1,0 – 1,5 м. Саджанці вирощують впродовж 3 – 4 років.

Th. plicata можна використовувати в різних типах насадження. Типова форма придатна для створення щільних груп і для алейних насаджень, карликові форми – для кам'янистих схилів, плакучі – для солітерів на газоні і біля водойм. Форми з кольоровою хвоєю можуть бути використані для створення контрастних композицій. *Th. plicata* та її декоративні форми можна використовувати як в пейзажному, так і в регулярному стилі паркобудування [2, 6]. Використання *Th. plicata* та її декоративних форм в різних типах насаджень придатних для вирощування в Правобережному Лісостепу України представлено в табл.1.

Таблиця 1.

Використання *Thuja plicata* D. Don. та її декоративних форм в різних типах насаджень

№ пп	Культивар	Тип насаджень							
		поодинокі посадки	групові посадки	солітери	алеї	живоплоти	контрастні композиції	масиви	альпінарії
1	<i>Thuja plicata</i> D. Don.	+	+	+	+	+	-	+	-
2	<i>Th. plicata</i> `Atrovirens`	+	-	-	-	+	+	-	-
3	<i>Th. plicata</i> `Can-Can`	+	-	-	-	+	+	-	+
4	<i>Th. plicata</i> `Daniellow`	+	-	-	-	+	+	-	+
5	<i>Th. plicata</i> `Dura`	+	+	-	+	+	-	-	-
6	<i>Th. plicata</i> `Excelsa`	+	+	-	+	+	-	-	-
7	<i>Th. plicata</i> `Gelderland`	+	+	-	+	+	+	-	-
8	<i>Th. plicata</i> `Zebrina`	+	+	+	+	+	+	-	-
9	<i>Th. plicata</i> `Kornic`	+	-	-	-	+	-	-	-
10	<i>Th. plicata</i> `Whipcord`	+	-	-	-	+	-	-	+

За нашими дослідженнями, як видно з таблиці 1, вид *Th. plicata* та її декоративні форми, що культивуються на території України, можуть

використовуватись в різних типах насаджень. Типова форма використовується в поодиноких та групових посадках, масивах, в якості солітерів, а також при створенні алеї і живоплотів. Для створення поодиноких посадок та живоплотів можна використовувати всі декоративні форми *Th. plicata*. Для групових посадок ми рекомендуємо використовувати форми: `Dura`, `Excelsa`, `Gelderland` та `Zebrina`. В якості солітерів, окрім типової форми, доцільно використовувати форму `Zebrina`, оскільки вона акцентує увагу на ландшафтну композицію не лише своєю формою крони, а й яскравим забарвленням хвої. Для створення алеї можна використати форми: `Excelsa`, `Gelderland`, `Dura` та `Zebrina`. При створенні контрастних композицій головною особливістю є підбір рослин з яскравим забарвленням хвої чи листя. Серед формового різноманіття *Th. plicata* ми виділили такі форми з яскравим окрасом хвої: `Atrovirens`, `Can-Can`, `Daniellow`, `Gelderland`, та `Zebrina`. Для створення альпінаріїв придатні низькорослі форми, а саме: `Can-Can`, `Daniellow` та `Whipcord`.

Про декоративність *Th. plicata* в дендропарку «Тростянець» повідомляє Л. І. Рубцов [1]. Красиві ансамблі створені шляхом вкорінення нижніх бічних пагонів, завдяки чому навколо головного стовбура створюється кільце відсадків (загальна кількість до 32) з радіусом 2 м. висота відсадків 2 – 8 м, діаметр їх стовбурів до 10 см, діаметр головного стовбура 28 см. Висота основного дерева 14 м, загальний діаметр 14 м. Група складається із кількох ярусів і має оригінальну форму, в зв'язку з цим вона одержала назву «Шапка Мономаха». *Th. plicata* використовується в парку в групових насадженнях і захисних смугах, вздовж алеї і як солітери.

Декоративні властивості *Th. plicata* змінюються не лише внаслідок сезонних, а й вікових змін. Найважливіші декоративні ознаки будь-якого деревного виду чи форми відіграють першочергову роль в побудові архітектурних композицій, і їх слід врахувати під час проектування садово-паркових об'єктів. В таблиці 2. представлено поділ найбільш поширених форм *Th. plicata* за найбільш суттєвими декоративними ознаками.

Таблиця 2.

Поділ декоративних форм *Thuja plicata* D.Don. за декоративними ознаками

Найбільш цінні декоративні ознаки		
забарвлення хвої	форма крони	висота (низькорослі форми)
<i>Th. p.</i> `Atrovirens` <i>Th. p.</i> `Can-Can` <i>Th. p.</i> `Daniellow` <i>Th. p.</i> `Gelderland` <i>Th. p.</i> `Zebrina`	<i>Th. p.</i> `Dura` <i>Th. p.</i> `Kornik` <i>Th. p.</i> `Zebrina` <i>Th. p.</i> `Excelsa`	<i>Th. p.</i> `Can-Can` <i>Th. p.</i> `Daniellow` <i>Th. p.</i> `Whipcord`

В таблиці 2 нами виділено форми *Th. plicata* найбільш декоративні за забарвленням хвої, формою крони та висотою (низькорослі форми). З яскравим забарвленням хвої ми виділили наступні форми: `Atrovirens`, `Can-Can`, `Daniellow`, `Gelderland` та `Zebrina`. З чітко вираженою компактною формою крони: `Dura`, `Kornik`, `Zebrina` та `Excelsa`. Низькорослі форми: `Can-Can`, `Daniellow` та `Whipcord`.

Занадто сухий ґрунт і тінисте місце розташування є причиною того, що рослина втрачає декоративність: крона туї стає рідкою, її хвоя блякне (у золотистих і строкатих різновидів втрачає красиву забарвлення), утворюється велику кількість шишок.

Результати проведених досліджень вказують на те, що інтродукований вид *Th. plicata* та його формове різноманіття є надзвичайно перспективними для створення ландшафтних композицій. Основними цінними властивостями *Th. plicata* є декоративність впродовж року, довговічність та здатність витримувати стрижку. Також перевагою хвойних рослин, в тому числі *Th. plicata* є те, що вони збагачують повітря киснем, стримують сильні пориви вітру, пом'якшують мікроклімат, поглинають шум і пил.

Література:

1. Деревья и кустарники // Голосеменные : [Справочник] / Под ред. Л. И. Рубцова. – К. : Вид-во «Наук. думка», 1971. – 156 с.
2. Деревья и кустарники СССР. Дикорастущие, культивируемые и перспективные для интродукции // Голосеменные / ред. С. Я. Соколов, Н. К. Шишкин. – М. : Изд-во ЛИ СССР, 1949. – 464 с.
3. Каплуненко М. Ф. Туї і біота східна в озелененні на Україні / М. Ф. Каплуненко. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1968. – 88 с.
4. Кохно Н. А. Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений на Украине / Н. А. Кохно, А. М. Курдюк. – К. : Изд-во «Наук. Думка», 1994. – 186 с.
5. Лыпа А. Л. Интродукция и акклиматизация древесных растений на Украине / А. Л. Лыпа. – К.: Изд-во "Выща шк.", 1978. – 112 с.
6. Krussman G. Manual of cultivated broad leaved Trees and Shurbs / G. Krussman. – London : Batsford Timber Press, 1986. – 448 p.
7. Minore D. Thuja folded Donn ex D. Don Western cedar. Silvics of North America. Volume 1. // Coniferous trees / D. Minor. – Washington. : DC U.S. Department of Agriculture, Forest Service, 1990. – 654 p.